

דף שבועי

בס"ד

פרשת פינחס, תשפ"ב, מספר 1478

וא"ו קטיעה שלמה גולן • יוסי פרץ

בלא מום, אבל אם חסר – פסול ... וכן מצינו במסורת: וא"ו דשלוש זעירי".

ג. וא"ו קצרה

מנחת שי כותב: "...רגלה קצר...", ומוסיף: "גם ר' אליה המדקדק במאמ' ט' ממסורת המסורת פי' קצוצה מעט מלמטה".

ד. וא"ו כראש י'

על פי המהרש"א כותבים את הווא"ו כאות י' רגילה, וכך מובא גם בפירושו של 'בעל הטורים' לתורה.

ה. וא"ו מורכבת משני חלקים

רבי מנחם די לונזאנו דן באריכות בצורות כתיבה שונות של הווא"ו ודוחה אותן, ובסוף הוא מגיע למסקנה, שהווא"ו נכתבת חצויה: "אבל כותב ראש הווא"ו כדרכו ומושך הקולמוס מעט למטה באלכסון לשמאלו ופוסק. וזהו החלק העליון והוא כעין יו"ד ממש, ואח"כ משלים עליה אורך הווא"ו, ולא יגע בחלק העליון, ונמצא כשמשתכל בשני החלקים יחד וא"ו ממש, אלא שחתכוה באמצעה".

ו. וא"ו רגילה

ר' מנחם המאירי קובע ש"בספרי המסורת לא כתבוהו באותיות קטנות"⁴.

הווא"ו שחוללה סערה רבתי

לפני כ-500 שנה התנהל באיטליה ויכוח הלכתי סוער בין קהילות שונות באשר לצורת הכתיבה של הווא"ו בספרי התורה. ברוב המכריע של הספרים באותה העת הייתה כתובה וא"ו רגילה, עד לרגע שבו נשמע ערעור על כך, ומייד החלו הרוחות סוערות, והאשמות הדדיות הוטחו בין רבנים שונים אשר פסלו זה את ספריו של זה.

ראשיתם של הדברים בוויכוח הלכתי שהתעורר בעיר רוויגו שבאיטליה, שבה נהגו לבדוק את פרשת השבוע בספר התורה לפני קריאתה בכל שבת. והנה לקראת פרשת פינחס נזדמן למקום אחד הרבנים החשובים, הגאון רבי דוד קוריאנלדי, והוא פובד ללוות את הספר אל קדמת הבימה כדי

בין התופעות שנתקדשו בהלכה בכתיבת התנ"ך, ובעיקר בספר תורה שבהיכל, מצויים עניינים רבים הקשורים לצורות הכתיבה של אותיות שונות, כגון: אותיות גדולות, אותיות קטנות, נו"נין מנוזרות, אותיות תלויות, פא"ן לפופות ועוד. אחת מהאותיות המיוחדות היא וא"ו קטועה המצויה בפרשתנו בתיבה "שלום": "הַנְּנִי נְתַן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם" (במ' כה:ב). וא"ו זו נדרשה בתלמוד (קידושין סו ע"ב), וממנה למדו שרק כוהן שלם בגופו ושאינו בעל מום כשר לעבודת המקדש:

בעל מום דעבודתו פסולה מנלן? אמר רב יהודה אמר שמואל, דאמר קרא: 'לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום', כשהוא שלם ולא כשהוא חסר. והא שלום כתיב! אמר רב נחמן: וי"ו דשלוש קטיעה היא.

כיצד בדיוק צריכה להיראות וא"ו קטועה? גדולי הפוסקים לא עסקו בסוגיה זו בספרי הדינים שלהם; לא הר"ף בהלכותיו, לא הרא"ש ולא הבית יוסף. גם הרמב"ם, שהרחיב בהלכות ספר תורה, לא הזכיר עניין זה כלל. בהיעדר פסיקה מפורשת מצאו לנכון חכמי מסורה וחכמי הלכה שונים להציע צורות כתיבה שונות לווא"ו הקטועה, וכאן נמנה בקצרה שש מהדרכים שהוצעו.

צורות הכתיבה של וא"ו קטועה²

א. וא"ו חצויה (חתוכה)

הרמ"ה כותב: "וי"ו דשלוש קטיעה היא כמאן דקטועה בפלגיה"³. כוונתו לווא"ו רגילה החתוכה לשתיים (בעקבותיו פירש כך גם הרדב"ז).

ב. וא"ו זעירא (קטנה)

רבינו בחיי מפרש: "וא"ו דשלוש קטיעה, ללמדך שאין הברית לכהן אלא כשהוא שלם

* הרב שלמה גולן, רב קהילת "מורשה" הדר גנים, פ"ת. ד"ר יוסי פרץ, גימלאי אוניברסיטת בר אילן – מפעל מק"ג הכתר, ומכללת אורות ישראל.

** רשימה זו היא תמצית מתוך מאמר העומד להתפרסם ב"מעיינות", מכללת תלפיות.

1 ראו גם י' יבין, **המסורה למקרא**, ירושלים תשס"ג, עמ' 45.

2 ראו: ש' מועלם, **ספר יריעות שלמה**, בני ברק תשס"ה, ג, עמ' קיז-קכד.

3 מסורת סייג לתורה, פירינצה 1751, עמ' עב.

4 מנחם המאירי, **קריית ספר**, ירושלים תשט"ז, עמ' נז.

זעירא (12); חצויה (2); קצרה בחלקה התחתון (8); כראש י"ד (3); מורכבת משני חלקים (4). ביתר 70 המצחפים נכתבה וא"ו רגילה.

3. לאחר העברת המצחף לידי המסרן ורישום הערות המסורה הקטנה, התמונה משתנה, ובחלק מהמצחפים תוקן הטקסט לפי הערות המסורה. בולטים במיוחד המצחפים הספרדיים והאשכנזיים, שהכפילו, ואף יותר, את כמות הכתיבה המיוחדת של הווא"ו לאחת מהצורות שמנינו לעיל: בכה"י הספרדיים, קודם לכן היו 9 מצחפים שבהם הווא"ו מיוחדת, ולאחר התיקון עלה מספרם ל-17. בדומה לכך, בכה"י האשכנזיים גדל המספר מ-10 ל-22. לפי זה גדלה כמות הכתיבה המיוחדת של הווא"ו מ-29 ל-49, ועדיין, במחצית מכתבי היד שבדקנו כתובה וא"ו רגילה (בנוסף לכה"י התימניים והמזרחיים שאינם מכירים כלל את התופעה).

4. באשר לספרי התורה ותיקוני הסופרים: כמו במצחפים, כך גם בהם. בכל תשעת ספרי התורה התימניים והמזרחיים כתובה וא"ו רגילה, ואילו בספרדיים, באיטלקיים ובאשכנזיים היא כתובה בצורה מיוחדת ב-21 מהם מתוך 33 (כ-63%): ב-4 ס"ת כתובה וא"ו זעירא; ב-9 היא חצויה; ב-3 וא"ו קצרה וב-5 וא"ו מורכבת.

5. הלכה למעשה, כל הצורות כשרות בימינו. הספרדים נוהגים לעשותה פסוקה ובאלכסון, האשכנזים נוהגים לכתוב את החלק העליון כווא"ו ולמטה קו קטן, והתימנים כותבים אותה רגילה כשאר כל הווא"וים.⁶

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
 כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
 ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.
 הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
 יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
 עורכת לשון: רחל הכהן שייך

לבודקו. להפתעתו גילה שבתיבה "שלוש" כתובה וא"ו רגילה, ופסק מייד שהספר פסול לקריאה. חיש מהר הפכה פסיקתו לוויכוח הלכתי נוקב סביב השאלה, האם נכונה הייתה הכרעתו לפסול את הספר שבו קראו במשך מאות שנים, ועל דעתם של גדולי הרבנים במקום. הוויכוח התלהט ויצא מכלל שליטה, ועד מהרה הפך למאבק קשה וחריף בין באי בית הכנסת בקהילה ובין רבניה, כשהללו – אוסרים, והללו – מתירים.

כדי לצנן במעט את הרוחות מצאו לנכון פרנסי הקהילה ברוויגו לפנות לרבני ונציה שיחוו את דעתם ההלכתית בנושא. אך פנייתם לא רק שלא שמה קץ לוויכוח, אלא אף החריפה אותו מאוד, והמחלוקת פשטה גם לעיר ונציה עצמה ולערים הסמוכות לה. כל העניין התלהט עד מאוד, עד כדי פגיעה בכבוד התורה באופן חריג. כך קרה, שכאשר נקראו מתפללים לעלות לתורה, היו מהם שסירבו לעשות זאת משום שהווא"ו הייתה כתובה בניגוד להשקפתם. להלן תיאור קצר של הרב אריה ליב מאמסטרדם את שהתרחש:

ויהי היום נתנו המצוה הזאת של לוייה לאחד בחור עכור מזחוחי הלב, וכשעשה החיפוש ראה בפ' פנחס וא"ו שבמלת שלום שהיא כתובה וא"ו שלימה ... מיד זדון לבו השיאו וצוה להחזיר את הס"ת הזאת אל מקומו ולהוציא אחרת. ... ויהי היום נטפל עמו חכם אחר כמוהו ... והחזיקו המחלוקת נגד חכמים אחרים שבעיר ... ומיד הוא וחבירו הדליקו אש מחלוקת והגדילה המדורה נגד הקהל עד שנקרא שם המקום תבערה, והבערה ללהב יצאה והתמידו בדרך הזה עשו חלול ה' גדול ברבים.

במאמר המורחב, שבו גם תצלומים רבים, הצגנו ממצאים של צורת כתיבת הווא"ו בלמעלה מ-150 "מצחפי מסורה"⁵ וספרי תורה, לא רק באיטליה, אלא גם באזורי מסירה אחרים: ספרד, אשכנז, תימן וארצות המזרח. בין היתר ניסינו גם לבדוק כיצד הם כתבו את הווא"ו, והאם כל אחד מהאזורים האלה מתאפיין בצורות כתיבה ייחודיות לו? אלה מקצת מהממצאים:

1. ב-121 מצחפים מסתמנת חלוקה דיכוטומית ברורה בין איטליה, אשכנז וספרד, שבהם מצויה במידה זו או אחרת תופעת הווא"ו הקטועה, ובין האזורים מן המזרח (כולל הכתר) ומתימן, שאינם מכירים כלל שום צורת כתיבה אחרת, ובהם כתובה תמיד וא"ו רגילה.
2. בהעתקה הראשונה נכתבה הווא"ו באחת מהצורות המיוחדות רק ב-29 מצחפים מתוך 99 (שבאיטליה, באשכנז ובספרד):

5 "מצחף מסורה" הוא תבנית המסירה שבה הטקסט מלווה במסורה קטנה וגדולה. ראו מ' כהן, "מהו 'נוסח המסורה', ומה היקף אחיזתו בתולדות המסירה של יה"ב?", עיוני מקרא ופרשנות, ב, ר"ג תשמ"ו, עמ' 232.